

Utredning av organisering av arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av dyreforsøk (3R)

Utarbeidet av en arbeidsgruppe med deltakelse fra Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet.

Oslo, desember 2025

Innhold

Sammendrag.....	3
Bakgrunn.....	5
Rettslige forpliktelser i arbeidet med 3R	6
Forvaltning av 3R i Norge	7
Kunnskaps- og forvaltningsstøtte innen 3R	7
Dagens finansiering av 3R-arbeidet.....	8
Forvaltning av 3R i Sverige og Danmark	9
Synspunkter og innspill fra sentrale aktører på området	11
Arbeidsgruppens vurderinger	14
Hva er problemet og hva vil vi oppnå?	14
Hvilke tiltak er relevante?	15
Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?	16
Arbeidsgruppens anbefaling	19
Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene?	21
Hva er forutsetningene for vellykket gjennomføring?.....	22

Sammendrag

Som oppfølging av Meld. St. 8 *Dyrevelferd* (2024-2025) har arbeidsgruppen utredet hvordan arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av dyreforsøk - 3R - kan organiseres.

Arbeidsgruppen har avholdt innspillmøter og mottatt skriftlige innspill. Gruppen har identifisert tiltak som kan effektivisere den løpende forsøksdyrforvaltningen og gjøre rapporteringen av bruk av dyr i forsøk mer korrekt. Arbeidsgruppen har også drøftet ulike tiltak som kan styrke arbeidet med 3R i Norge.

Arbeidsgruppen har gjennomført sine vurderinger i tråd med kravene i utredningsinstruksen og foreslår følgende konkrete tiltak:

- 1) *Det etableres et nasjonalt 3R-senter ved Mattilsynets hovedkontor etter tilsvarende modell som i Sverige og Danmark, og tilsynet med forsøksdyrvirksomheter styrkes.*

Mattilsynet har i dag det faglige sekretariatet for Forsøksdyrkomitéen. Denne sekretariatsfunksjonen foreslås flyttet fra tilsynsdivisjonen til hovedkontoret og inngå i 3R-senterfunksjonen. 3R-senteret vil etter forslaget bli styrt faglig av Forsøksdyrkomitéen innenfor de oppgavene som er satt for senteret. Forsøksdyrkomitéen bør forbli faglig uavhengig, mens den og dens sekretariat blir administrativt tilknyttet Mattilsynet.

Opprettelsen av et 3R senter er med andre ord ingen ny organisasjon, men en utvidelse av oppgaveporteføljen til Mattilsynet som medfølges av friske midler. 3R-senteret bør bemannes med personer med relevant kompetanse om 3R for aktuelle arter. Størrelsen på senteret bør vurderes nærmere når en har mer erfaring med ressursbehovet, men arbeidsgruppen antar at om lag tre heltidsstillinger vil være et godt utgangspunkt. Dette vil også muliggjøre eventuell overføring av ansvaret for Norecopas database til 3R-senteret.

Oppgavene til 3R-senteret vil være:

- Sekretariat for Forsøksdyrkomitéen
- Samle inn, bearbeide og spre informasjon om 3R (omfanget vil avhenge av om Norecopas database overføres til senteret)
- Støtte forsøksdyrtilsynet i Mattilsynet gjennom innsamling av kunnskap som er viktig for tilsynets arbeid
- Gi råd og anbefalinger om 3R til forskere, andre organisasjoner og virksomheter
- Organisere og delta i nettverk innenfor 3R-området (videreføring av dagens nasjonale kontaktpunkt i EU).
- Bidra til regelverksutvikling

2) *Mandat for, og sammensetning av, Forsøksdyrkomitéen gjennomgås.*

Departementene bør etablere klare kriterier for sammensetning av Forsøksdyrkomitéen. Dette vil kunne sikre egnet sammensetning og ivareta forutsigbarhet og transparens.

I og med at Forsøksdyrkomitéen etter forslaget får et eget sekretariat som del av et nasjonalt 3R-senter, bør mandatet revideres. Faglig ansvar for 3R-senteret vil innebære en bredere målgruppe for rådgivning og veiledning samt mer ekstern promotering av 3R enn dagens mandat legger opp til. Det bør nedfelles klare målsettinger for dette arbeidet. Mandatet bør også klargjøre rutiner for samhandling med, og rapportering fra, Forsøksdyrkomitéen til Mattilsynet.

3) *Forskrift om bruk av dyr i forsøk gjennomgås med sikte på bedre harmonisering med EU-direktivet.*

Forskriftsendringer vil legge til rette for å frigjøre ressurser til styrking og målretting av Mattilsynets ressursbruk til kjerneoppgavene i forsøksdyrforvaltningen (søknadsbehandling og tilsyn). Gjennomgangen vil videre føre til at den internasjonale rapporteringen av vår bruk av forsøksdyr blir mer korrekt fordi aktiviteter som etter EØS-regelverket ikke skal defineres som forsøk (for eksempel identitetsmerking av fisk), ikke lenger vil bli innrapportert som forsøk.

4) *Kunnskapsoppsummering om alternativer til dyreforsøk og 3R i Norge*

Innspillene til meldingen trakk fram at det er behov for mer kunnskap for å kunne redusere antall dyr brukt i forsøk og bedre metodene som benyttes. Spesielt ble det trukket frem at Norge har et særskilt ansvar når det gjelder bruk av oppdrettsfisk i forsøk og bør ta en ledende rolle i arbeidet for å redusere, forbedre og erstatte forsøk med fisk.

Det følger av Dyrevelferdsmeldingen at forskning på 3R skal finansieres gjennom Forskningsrådet og FHF for å sikre kvalitet og relevans på prosjektene. Som følge av budsjettforliket for 2026-budsjettet, foreslås det likevel at 3 mill. kroner av den økte bevilgningen, benyttes til å lage en kunnskapsoppsummering om alternativer til dyreforsøk/3R for å sørge for at det foreligger et helhetlig og omforent grunnlag av kunnskapen knyttet til norske forhold og behov. Arbeidsgruppen mener det er hensiktsmessig at Veterinærinstituttet gis i oppdrag å involvere aktuelle aktører og koordinere et slikt arbeid.

I slutfasen av arbeidet med denne rapporten ble det kjent at det i statsbudsjettet for 2026 er besluttet å gjøre en styrking av arbeidet med alternativer til dyreforsøk med 6 mill. kroner over budsjettet til Veterinærinstituttet. Medregnet de midlene som i dag benyttes til drift av Norecopas sekretariat over Veterinærinstituttets budsjett, gir dette en total ramme for arbeidet med 3R/alternativer til dyreforsøk på drøyt 8 mill. kroner.

Arbeidsgruppen vil for 2026 foreslå at 3 mill. kroner av dette flyttes til Mattilsynet og benyttes til etablering av 3R-senteret. De resterende midlene foreslås benyttet til å lage en kunnskapsoppdatering om alternativer til bruk av dyr i forsøk i Norge, se forslag nr. 4, og fortsatt lønn og drift av Norecopa. 2026 kan dermed også benyttes til kompetanseoverføring fra Norecopa til Mattilsynets 3R-senter.

Fra 2027 flyttes i tillegg de resterende midlene, altså i overkant av 5 millioner kroner fra Veterinærinstituttet til Mattilsynet for bruk av videre drift av 3R-senteret og en styrking av tilsynet. Rammen på drøyt 8 millioner kroner vil dermed være overført i sin helhet fra Veterinærinstituttet til Mattilsynet fra og med 2027. Forslaget innebærer at det ikke lenger vil ytes statlig støtte til medlemsorganisasjonen Norecopa fra og med 2027.

Arbeidsgruppen mener at de foreslåtte tiltakene vil bidra til å møte utfordringene i dagens forsøksdyrforvaltning og i organiseringen og finansieringen av 3R-arbeidet. Tiltakene vil bedre den statlige styringen og gjøre det tydelig hvor sentrale oppgaver som tilsyn, regelverksutvikling og rådgivning hører hjemme.

Bakgrunn

Bruk av dyr til vitenskapelige og utdanningsmessige formål er regulert gjennom forskrift om bruk av dyr i forsøk¹ og krever tillatelse fra Mattilsynet. Forskriften gjennomfører EUs forsøksdyrdirektiv (2010/63/EU)².

Regelverket for bruk av dyr til forsøk fastsetter at levende dyr ikke skal brukes i forsøk hvis formålet kan oppnås ved å erstatte slik bruk med alternative metoder eller teststrategier. Videre skal det ikke brukes flere dyr i et forsøk enn det som er nødvendig for å oppnå formålet med forsøket. Forsøksmetodene skal kontinuerlig forbedres «for å unngå, forebygge, fjerne eller minimalisere enhver unødig smerte, frykt, varig skade eller annen belastning for dyrene.»

Dette regelverket bygger på prinsippet om 3R:

- **Replace** - erstatte dyreforsøk med alternative metoder
- **Reduce** - redusere antall forsøksdyr
- **Refine** - forbedre forsøksmetodene

I Norge har Mattilsynet, Forsøksdyrkomitéen og Norecopa sentrale roller i å sikre at hensynet til 3R-prinsippene ivaretas i dyreforsøk.

¹ [Forskrift om bruk av dyr i forsøk - Lovdata](#)

² [Direktiv 2010/63/EU](#)

I Meld. St. 8 (2024-2025) *Dyrevelferd* varslet regjeringen at den ville utrede hvordan arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av forsøksdyr (3R) kan organiseres, herunder om ressursene i eksisterende strukturer, som Forsøksdyrkomitéen og Norecopa, kan utnyttes bedre gjennom organisering i et nasjonalt 3R-senter. Ved Stortingets behandling av meldingen ga næringskomiteens flertall sin tilslutning til dette.

Med et nasjonalt 3R-senter kan forstås et permanent senter som fremmer arbeidet med de tre R-ene. Dette kan opprettes som en egen organisasjon i forvaltningen eller tas inn som en funksjon i en eksisterende organisasjon. Departementene har lagt til grunn at størrelsen på et 3R-senter ikke er stort nok til at det bør etableres en egen organisasjon.

Departementene har lagt til grunn at en eventuell etablering av et 3R-senter ikke skal innebære endringer i dagens modell for forskningsfinansiering via Norges Forskningsråd.

Rettslige forpliktelser i arbeidet med 3R

Regelverket for bruk av dyr i forsøk er harmonisert innen EØS på grunnlag av direktiv 2010/63/EU om vern av dyr som brukes til vitenskapelige formål.

Forskrift 18. juni 2017 nr. 761 om bruk av dyr i forsøk gjennomfører direktivets krav i norsk rett. Forskriften har som formål å bidra til å begrense bruken av dyr til vitenskapelige og utdanningsmessige formål, fremme god velferd og respekt for dyr som brukes til slike formål, og bidra til at dyrene ikke utsettes for unødige belastninger.

Forskriften gjelder når dyr blir brukt eller er ment å bli brukt i forsøk eller blir oppdrettet spesielt for at deres organer eller vev kan bli brukt til vitenskapelige formål. Forskriften fastsetter krav om at dyr bare kan brukes i forsøk hvis Mattilsynet har godkjent forsøket. Videre er det krav om godkjenning både av oppdrettere, formidlere, brukere og lokalene de bruker. Forskriften stiller omfattende krav til planlegging og gjennomføring av forsøkene, herunder et krav om erstatning, reduksjon og forbedring (3R).

I tillegg til de krav som fremgår av forskriften, følger det en del myndighetsplikter av Rådsdirektiv 2010/63/EU. Av relevans for denne utredningen er plikten i artikkel 49 til å oppnevne et nasjonalt utvalg for beskyttelse av dyr som brukes til vitenskapelige formål. Det nasjonale utvalget skal gi råd til de kompetente myndigheter og dyrevelferdsenheten i forsøksdyrvirksomhetene når det gjelder kjøp, oppdrett, oppstalling, stell og bruk av dyr til forsøk og sikre utveksling av beste praksis. De nasjonale utvalgene skal også utveksle opplysninger om dyrevelferdsenhetenes virksomhet og prosjektevaluering og utveksle beste praksis innenfor EØS-området. I Norge er det Forsøksdyrkomitéen som er oppnevnt for å ivareta disse oppgavene.

Forvaltning av 3R i Norge

Mattilsynet har forvaltningsansvar for forsøk med dyr knyttet til regelverksarbeid og tilsyn. I den forbindelse har hovedkontoret rollen som nasjonalt kontaktpunkt opp mot EU. Tilsynet ligger i et eget team under divisjon Akvakultur. Det er om lag 80 ulike forsøksdyrvirksomheter i Norge der Mattilsynet har tilsynsansvar. Mattilsynet har i den sammenheng ansvar for å påse at hensynet til 3R blir ivaretatt ved behandling av søknader om tillatelse til å gjennomføre forsøk med dyr.

Forsøksdyrkomitéen – Nasjonal komité for beskyttelse av forsøksdyr - er oppnevnt av Landbruks- og matdepartementet i samråd med Nærings- og fiskeridepartementet. Den fungerer som et rådgivende organ for både tilsynsmyndigheten (Mattilsynet) og dyrevelferdsenhetene ved de enkelte forsøksdyrvirksomhetene. Videre skal komitéen bidra til en harmonisert implementering og utveksling av informasjon om de tre R-ene, dyrevelferd og etikk på området. Komitéen har selv utarbeidet sitt mandat, som LMD har bekreftet er utformet i tråd med de forpliktelser som følger av EØS-regelverket. Komitéen arrangerer årlig dialogmøte for dyrevelferdsenhetene.

Komitéen har i alt åtte medlemmer som oppnevnes for fire år om gangen, men med en rullering av oppnevningstidspunkt for å sikre kontinuitet i arbeidet. Siste oppnevning av medlemmer skjedde i april 2025. Medlemmene oppnevnes i kraft av sin kompetanse, og arbeidet utføres i tillegg til eller som del av deres stillinger.

Mattilsynet har sekretariatsfunksjon for komitéen og dekker komitéens driftsutgifter over sitt budsjett.

Kunnskaps- og forvaltningsstøtte innen 3R

Mattilsynet opplyser at de i de senere årene har hentet mesteparten av sin forvaltningsstøtte innen 3R fra **Forsøksdyrkomitéen**. Komitéen har definert noen kunnskapsbehov der Mattilsynet har bestilt vurderinger fra **Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM)**.

Veterinærinstituttet har en sentral rolle i kunnskapsutviklingen på dyrevelferd hos landdyr og på dyrevelferd hos fisk ut ifra at fiskevelferd henger tett sammen med fiskehelse. Dette inkluderer forskning om hvordan man kan erstatte, redusere og forbedre dyreforsøk (3R – Replace, Reduce, Refine).

Havforskningsinstituttet er gitt et hovedansvar for kunnskapsutviklingen for velferd hos akvatiske dyr, og skal i samarbeid med Veterinærinstituttet sikre en helhetlig kunnskapsutvikling på dette feltet.

Innen **universitetssektoren** er det også sterke fagmiljøer innen forsøksdyr og 3R. Flere universiteter har inngått en forpliktende nasjonal samarbeidsavtale knyttet til

kompetanseutvikling innen forsøksdyr og 3R (CAREiN) med ansvar for master-, Ph.d.- og videreutdanning. Disse miljøene representerer et betydelig vitenskapelig tyngdepunkt innen forsøksdyrvitenskap, biomedisinsk og naturvitenskapelig forskning.

Medlemsorganisasjonen **Norecopa** representerer en viktig kilde til kunnskap om 3R. Norecopa forvalter en database med nesten 11.000 nettsider som i gjennomsnitt får nærmere 1.000 treff pr. dag.

Norecopa ble stiftet i 2007, og er en medlemsorganisasjon som representerer interessepartene rundt dyreforsøk; forvaltningen, industrien, forskningen og dyrevernbevegelsen. Norecopas aktiviteter styres av organisasjonens styre. Norecopa er sammen med seks tilsvarende organisasjoner i andre land, medlem av den europeiske konsensusplattformen for alternativer til dyreforsøk; *ecopa*. Antall medlemsland i *ecopa* har blitt redusert etter hvert som det har blitt etablert nasjonale 3R-sentere i ulike land. Arbeidsgruppen er orientert om at det på en generalforsamling i desember skal votes over om *ecopa* skal legges ned.

Målene for Norecopas arbeid er å bidra til økt kunnskap om 3R, fungere som et kompetansesenter for de fire interessepartene og tilstrebe konsensus mellom disse, spre informasjon via aktuelle medier, møter o.l. og å opprettholde sin egen kunnskapsbase om de 3 R'ene og gjøre den tilgjengelig for alle. Norecopas sekretariat er tilknyttet Veterinærinstituttet.

Ved utgangen av 2024 var 38 institusjoner eller avdelinger fullverdige medlemmer av Norecopa. Atten privatpersoner var assosierte medlemmer.

Dagens finansiering av 3R-arbeidet

Mattilsynets oppgaver knyttet til 3R dekkes som tilsynets øvrige oppgaver over Mattilsynets budsjett (kap. 1115 post 01). Mattilsynet anslår at de totalt bruker 5,1 årsverk til arbeidet med å forvalte forsøksdyrregelverket. I dette inngår om lag 0,2 årsverk til sekretariatfunksjon for Forsøksdyrkomitéen. 3R-vurderinger er en integrert del av Mattilsynets saksbehandling, og det er ikke mulig å tallfeste hvor mye av ressursbruken som er spesielt innrettet på 3R.

Mattilsynet dekker også driftskostnadene i Forsøksdyrkomitéen med 600.000 kroner pr. år.

Staten dekker tilnærmet alle driftskostnader for Norecopa. Over Veterinærinstituttets budsjett under Landbruks- og matdepartementet (kap. 1112 post 50) dekker staten utgiftene til én full stilling i Norecopas sekretariat samt om lag 500.000 kroner årlig til eksterne driftskostnader i organisasjonen. Inkludert overheadkostnader utgjør dette i overkant av 2 mill. kroner.

I budsjettforliket for 2026-budsjettet ble det besluttet å styrke arbeidet med alternativer til dyreforsøk med 6 mill. kroner. Beløpet ble lagt til Veterinærinstituttet på kap. 1112 post 50.

Forvaltning av 3R i Sverige og Danmark

Departementene har innhentet informasjon fra svenske og danske myndigheter om organisering og finansiering av 3R-arbeidet i Sverige og Danmark.

Fra **Sverige** opplyses det at 3R-senterets oppdrag er å fremme og samordne arbeidet med å erstatte, redusere og forbedre dyreforsøk. 3R-senteret er også gjennomførende organ for den nasjonale Forsøksdyrkomiteén. 3R-senterets oppgaver består i hovedsak av å

- Samle inn, bearbeide og spre informasjon om 3R
- Gi råd og anbefalinger om 3R
- Støtte andre organisasjoner og virksomheter i deres 3R-arbeid
- Organisere og delta i nettverk innenfor 3R-området.

3R-senteret er også det svenske kontaktpunktet for PARERE-nettverket³.

I 2017-2023 avsatte den svenske regjeringen 15 mill. SEK årlig til 3R-senterets virksomhet i form av en øremerket del av tildelingen til Jordbruksverket. Siden 2024 har ikke senteret fått øremerkede midler, men det er nedfelt i Jordbruksverkets "regleringsbrev" at det skal allokere 3 mill. SEK av sitt budsjett til 3R-senterets arbeid. For 2025 avsatte Jordbruksverket 3,5 mill. SEK. Midler som tildeles fra bevilgningen til Jordbruksverket kan normalt bare brukes til myndighetenes kjernevirksomhet og drift, noe som medfører at 3R-senteret verken nå eller tidligere har kunnet utlyse deler av de tildelte midler til forskningsformål.

Den svenske nasjonale komiteen fungerer som 3R-senterets styringsgruppe. Innenfor rammen av det tildelte budsjettet er det den svenske nasjonale komiteen som beslutter hvilke aktiviteter senteret skal gjennomføre. Den nasjonale komiteen har imidlertid ikke personalansvar for 3R-senterets ansatte. Disse er ansatt i Jordbruksverket, og personalansvaret ligger hos lederen av Jordbruksverkets forsøksdyrenhet. Møtene i den nasjonale komiteen organiseres av Jordbruksverket, men komiteen fatter selvstendige beslutninger.

Fra **Danmark** opplyser sekretariatsmedarbeider Rasmus Normann Nielsen på vegne av Danmarks 3R-senter at man i Danmark har samlet hele den statlige innsatsen på forsøksdyrområdet, dvs. Dyreforsøgstilsynet, Udvalget for Forsøgsdyr og Alternativer

³ Nettverket Preliminary Analysis of REgulatory RElevance (PARERE), består av regelverksekspertene fra alle medlemsstatene i EU/EØS. PARERE-nettverket skal bidra til at de nye alternative metoder for sikkerhetstesting innen regelverksområdene kjemikalier, biocider, pesticider (plantevernmidler), kosmetikk, fôr- og mattrygghet og legemidler som har størst sannsynlighet vil bli brukt i reguleringssammenheng, blir prioritert til en formell valideringsprosess. Myndighetenes kontaktpunkt som skal gi råd om den forskriftsmessige relevans og egnethet av alternative metoder foreslått til validering inngår i PARERE.

(den nasjonale komiteen) samt Danmarks 3R-senter under Fødevarestyrelsen. De opplyser at man på denne måten oppnår fordeler i form av kunnskapsdeling og samarbeid mellom de tre aktørene.

Forpliktelsen til å etablere en nasjonal komité følger av EU-regelverket, mens etableringen av et 3R-senter er et nasjonalt initiativ. 3R-senteret ble etablert samtidig med etableringen av den nasjonale komiteen. Bakgrunnen for etableringen av et 3R-senter var ønsket om et bredere samarbeid på forsøksdyrområdet, hvor dyrevernorganisasjoner og legemiddelindustrien var deltakere. Etter forhandlinger mellom Fødevareministeriet, legemiddelindustrien og en rekke dyrevelferdsorganisasjoner ble man våren 2013 enige om å etablere Danmarks 3R-senter med eget styre, eget budsjett, forskningsmidler og et sekretariat.

Ved etableringen ble det besluttet at den nasjonale komiteen og 3R-senterets styre skulle bestå av samme persongruppe. De syv personene som utgjør den nasjonale komiteen, er også styre for 3R-senteret. Den nasjonale komitéen og 3R-senteret har felles sekretariat. Sekretariatet består av to fulltidsansatte og en studentmedhjelper (10 timer pr. uke). Sekretariatet mottar i tillegg administrativ bistand fra Fødevarestyrelsen og sekretariatet sorterer ledelsesmessig under en seksjonsleder i Fødevarestyrelsen.

Et krav fra de eksterne interessentene var at deres støtte til senteret skulle betale for ansettelsen av en fulltidsstilling som utelukkende skulle ivareta oppgaver for 3R-senteret. På denne måten ville man sikre at det ble utført oppgaver utover de arbeidsoppgaver som staten var forpliktet til å utføre via den nasjonale komitéen.

Sekretariatets årlige driftskostnader er 2,4 mill. DKK. Av dette dekkes 1,55 mill. DKK av Ministeriet for Fødevarer, Landbruk og Fiskeri. Øvrige kostnader dekkes av to legemiddelfirmaer og to dyrevernorganisasjoner. Ett av legemiddelfirmaene har varslet at de ikke lenger vil delta i finansieringen i 3R-senteret fordi de har sluttet å bruke forsøksdyr i Danmark. Bruken av senterets midler besluttes av senterets styre. Staten har dermed ingen innflytelse på den konkrete bruken av midlene, men administrasjonen for senteret skal holde seg innenfor gjeldende regler for offentlig forvaltning og de prosedyrer som gjelder i Fødevarestyrelsen.

Hvis man skal beskrive arbeidsoppgavene i henholdsvis den nasjonale komitéen og 3R-senteret, kan man til en viss grad si at den nasjonale komitéen i høy grad ivaretar oppgaver rettet mot dyrevelferdsorganer i forsøksdyrvirksomhetene, mens 3R-senteret i høy grad ivaretar oppgaver rettet mot forskere. Det er imidlertid noe overlapp her.

Danmarks nasjonale komité arrangerer i samarbeid med den kompetente myndigheten (Dyreforsøgstilsynet) et årlig heldagsarrangement for representanter fra dyrevelferdsenhetene i forsøksdyrvirksomhetene (både akademisk personale og dyreteknikere). Arrangementene har alltid et overordnet tema, ofte knyttet til forbedring av dyreforsøk (refinement). De avsluttes alltid med at deltakerne viser

konkrete initiativer fra deres respektive fasiliteter, som på en eller annen måte har hatt en positiv effekt på dyrevelferden. Den nasjonale komiteen sender også i ny og ne ut uttalelser til relevante mottakere om et spesifikt forsøksdyrrelatert tema.

Det danske 3R-senteret arbeider primært med innsamling av kunnskap om de 3R-ene som de deretter videreformidler til landets forsøksdyrfasiliteter. Arbeidet foregår ofte i samarbeid med det nasjonale dyreforsøksstilsynet og internasjonale samarbeidspartnere (3R-sentere/3R-organisasjoner).

Innsamling av kunnskap foregår via internett, deltakelse i konferanser, forskningsstøtte, møter med forskningsgrupper og internasjonale samarbeidspartnere samt samarbeid med andre (internasjonale) 3R-sentere.

Formidlingen foregår primært via 3R-senterets hjemmeside (3rcenter.dk), senterets årlige to-dagers internasjonale symposium, årsrapport, uttalelser, veiledning (guides) og anbefalinger samt webinarer som Danmarks 3R-senter avholder i samarbeid med andre 3R-sentere/organisasjoner.

Synspunkter og innspill fra sentrale aktører på området

Arbeidsgruppen har gjennomført innspillmøter med Mattilsynet, Forsøksdyrkomiteén, Veterinærinstituttet, Havforskningsinstituttet og Norecopa. NMBU, NTNU, NINA, UiT, UiO og Oslo universitetssykehus har sendt inn et felles skriftlig innspill fra større offentlige institusjoner innen helse- og miljøforskning i Norge. Nedenfor gjengis et utdrag av de innspillene arbeidsgruppen har fått.

Mattilsynet uttalte i møte med arbeidsgruppen at dagens organisering av 3R-forvaltningen i Norge tilfredsstillende de rettslige forpliktelsene etter EØS-avtalen. Mattilsynet pekte imidlertid på at de ikke har ressurser til å gjennomføre tilsyn med forsøksdyrvirksomhetene i så stort omfang som direktivet krever.

Mattilsynet pekte videre på at det er en del faglige utfordringer i forvaltningen av forsøksdyrregelverket. De trakk fram utfordringer knyttet til vurderinger av humane endepunkter, dvs., hvor langt forsøk skal kunne gå før forsøksdyrene skal avlives, det å oppnå kvalitativt god rapportering og forsøksdyrstatistikk, samt dokumentasjon av velferdskonsekvenser av dyreforsøk.

Mattilsynet ga uttrykk for at dedikasjon til 3R-arbeidet er viktig og at et 3R-senter vil kunne fungere som et nasjonalt nav/kraftsenter for koordinering og fremdrift på 3R-området. De så det som krevende å oppnå en vesentlig forbedring av 3R-arbeidet innen dagens økonomiske rammer.

Mattilsynet pekte på at det er til dels like roller i Forsøksdyrkomiteén og i Norecopa. I vurdering av organiseringen av 3R-arbeidet pekte Mattilsynet på at det kan være lurt å se til Danmark.

Forsøksdyrkomitéen har ved flere anledninger uttrykt ønske om etablering av et 3R-senter i Norge. De pekte på at arbeidet i dag er svakt finansiert, oppstykket og svært personavhengig. De trakk fram følgende konkrete utfordringer:

- Det mangler en helhetlig nasjonal strategi, tilstrekkelig finansiering, styring og koordinering. Omorganisering vil ikke løse problemet.
- Det er behov for midler til fulltidsansatte med høy kompetanse på 3R.
- Det er behov for styrket veiledning av forskere.
- Det bør avsettes midler til forskning på 3R.
- Norge har en del nasjonale forpliktelser i dyrevelferdsloven og EUs forsøksdyrdirektiv
- Norge har et spesielt ansvar for 3R på forsøksfisk

Forsøksdyrkomitéen mener at finansiering av to faste stillinger i Norecopa bør gjøres permanent og at det i tillegg bør etableres et permanent 3R-senter med tre faste stillinger som skal samarbeide tett med Norecopa, Mattilsynet og Forsøksdyrkomitéen. 3R-senteret skal bidra til å akselerere fremskritt på 3R-området og må bemannes med personer som har høy kompetanse på 3R på alle artene som brukes som forsøksdyr i Norge.

Fra Forsøksdyrkomitéen ble det gitt uttrykk for at det var hensiktsmessig at deres sekretariat blir ivaretatt av Mattilsynet fordi det da var enklere å få innsikt i aktuelle problemstillinger, men de påpekte samtidig at sekretariatet burde ha flere ressurser enn det har i dag for å kunne fungere optimalt.

Norecopa ga uttrykk for at de ønsker å arbeide videre med konsensusidéen. De var svært opptatt av at "merkevaren" Norecopa ikke forsvinner og ønsker at nettstedet norecopa.no skal bestå. De ønsker, som Forsøksdyrkomitéen, etablering av et eget 3R-senter med tre heltidsansatte og en styrking av Norecopas sekretariat til to heltidsansatte. 3R-senteret bør ha ressurser til å kunne samhandle med de 80 forsøksdyravdelingene, Mattilsynets forsøksdyrteam, Forsøksdyrkomitéen og Norecopa. De uttrykte ønske om at både kostnader til 3R-senter og Norecopa dekkes over et styrket budsjett for Veterinærinstituttet.

Norecopa mente det var flere mangler ved 3R-arbeidet slik det er i dag, og at arbeidet er sterkt underfinansiert. Norecopa ga uttrykk for at de med flere ressurser kunne ha utarbeidet flere retningslinjer. Sekretæren ga videre uttrykk for at det burde være en moralsk forpliktelse for staten å styrke arbeidet med 3R, ettersom havbruksnæringen som drar nytte av forsøksdyrvirksomheten, skaper store inntekter.

Norecopa hadde ikke klare synspunkter på hvordan roller og ansvar burde fordeles mellom et evt. nytt 3R-senter og Norecopa, men pekte på at det ville være aktuelt å samhandle om mange oppgaver.

Norecopa ga uttrykk for at de gjerne kunne ta ansvaret for å drifte et 3R-senter dersom nødvendige ressurser ble stilt til rådighet. De var mer skeptiske til en løsning

som ville innebære at drift og vedlikehold av Norecopas database ble lagt inn som oppgave i et nytt 3R-senter utenfor Norecopa.

Veterinærinstituttet har flere forskningsprosjekter der de benytter forsøksdyr, men de leier seg inn andre steder og har derfor ikke egen forsøksdyrenhet. Instituttet har imidlertid sterke dyrevelferdsmiljøer og dermed et godt grunnlag for å arbeide med 3R. Administrerende direktør ga uttrykk for at det er bra at en nå ser på organisering og innsats innen 3R, og at det bør arbeides mer med dette temaet, særlig innen havbruk. Hun ga uttrykk for at det er viktig med god rolleforståelse i 3R-arbeidet, og at dersom det skal etableres et 3R-senter blir det viktig å sette av ressurser i henhold til målsettingene.

Det er i dag en krevende styringsmodell for Norecopa der Veterinærinstituttet har ansvar for sekretariatsfunksjonen, men ingen styring av aktiviteten. Det bør være en klar styringsmekanisme også i 3R-arbeidet, og definert forventning til leveranser og hva man forventer at et sekretariat skal gjøre. Rådgivning, veiledning og promotering på 3R-området er i realiteten en kombinasjon av det arbeidet Forsøksdyrkomitéen og Norecopa gjør. Det ble stilt spørsmål om departementene kan lære noe av organiseringen av VKM når organisering av 3R skal vurderes. Det er viktig å være bevisst på at budsjettkutt må håndteres av moderorganisasjonen for et evt. 3R-senter.

Havforskningsinstituttet pekte på at de er nokså store brukere av forsøksdyr, og at de er opptatt av 3R. Instituttet har en egen 3R-strategi. To av instituttets ansatte er medlemmer i Forsøksdyrkomitéen og instituttet har et tett samarbeid med Norecopa.

Havforskningsinstituttet ser gjerne at det etableres et 3R-senter etter samme modell som i våre naboland, men at det i tilfelle må være særlig oppmerksomhet på fisk. Det vil se ryddig ut dersom de nordiske landene har lik organisering av arbeidet. De mente at etablering av et 3R-senter kan gi en fastere organisering enn vi har i dag, noe som vil innebære større tydelighet og konkretisering av oppgaver. Av konkrete faglige utviklingsoppgaver pekte Havforskningsinstituttet på at det i dag er svært ulike meninger om hvordan forsøk skal kategoriseres i alvorlighetsgrad og at det er ønskelig med en tydeligere struktur for hvordan man skal dokumentere nødvendig/tilfredsstillende kompetanse for å kunne stå ansvarlig for forsøk.

NMBU, NTNU, NINA, UiT, UiO og Oslo universitetssykehus har i sitt skriftlige innspill blant annet pekt på at det er uklare roller og ansvarsfordeling mellom Mattilsynet, Forsøksdyrkomitéen og Norecopa. De peker videre på at det er begrenset kapasitet og kompetanse i Mattilsynet til å utføre kjerneoppgavene (søknadsbehandling og tilsyn). De fremholder også at ressurser brukes på oppgaver utenfor EØS-direktivets virkeområde, blant annet fordi det i Norge er innført bestemmelser i forskrift om forsøk med dyr som går ut over direktivets krav (bl.a. når det gjelder identitetsmerking av fisk). Disse tilleggskravene skaper både merarbeid og konkurransevridning.

Disse institusjonene pekte på at Sverige og Danmark har en mer robust organisering, tydelig forskriftsforankring og bredere faglig kapasitet der de nasjonale komiteene har klart mandat, uavhengighet og ekspertise samt 3R-sentere med statlig støtte. De mener det bør gjennomføres en reorganisering som sikrer et klarere regelverksgrunnlag, tydelig rollefordeling, økt kompetanse og transparens samt effektiv ressursbruk og harmonisering med EØS.

For å sikre tillit og uavhengighet mener disse institusjonene at det er nødvendig å tydeliggjøre skillet mellom Norecopa som ikke-statlig organisasjon og de offentlige instanser som skal ivareta Norges forpliktelser etter EØS-avtalen. Dersom det vurderes hensiktsmessig å opprettholde offentlig finansiering av Norecopa, mener de at drift av databasen og informasjonsvirksomhet bør underlegges den nasjonale 3R-komiteen slik at funksjonen innlemmes i en mer faglig forankret og helhetlig 3R-struktur.

De peker også på at Forsøksdyrkomitéen arbeider etter et selvfastsatt mandat uten krav til sammensetning, habilitet og uavhengighet.

Disse forskningsinstitusjonene var i sitt skriftlige innspill kritiske til at de, som ansvarlig for en stor andel av dyreforsøk i Norge, i utgangspunktet ikke var invitert inn i utredningsprosessen.

Arbeidsgruppens vurderinger

Dagens organisering av 3R-arbeidet tilfredsstillende krav i EUs forsøksdyrdirektiv. Nullalternativet med videreføring av dagens organisering og finansiering av 3R-arbeidet er fullt mulig, men vil ikke bidra til å avklare ansvarlinjer eller styrke ressursene til tilsyn.

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Arbeidsgruppen mener at dialogen med sentrale aktører på området har vist at det er en del svakheter i dagens forsøksdyrforvaltning og i organiseringen og finansieringen av 3R-arbeidet. Vi vil særlig peke på:

- Den norske forskriften om bruk av dyr i forsøk inneholder enkelte bestemmelser som går lengre enn det som følger av EU-direktivet. Dette fører til økt ressursbruk i forvaltningen og at det fra Norge rapporteres inn feilaktig høye tall på bruk av forsøksdyr. Dette gjelder spesielt en bestemmelse i direktivets artikkel 1, pkt. 5 som angir at aktiviteter som gjennomføres med identitetsmerking som primærformål, ikke skal omsøkes eller rapporteres som bruk av dyr i forsøk.
- Det er en gjennomgående tilbakemelding at det oppleves en generell knapphet på ressurser blant annet til å drive tilfredsstillende rådgivning,

veiledning og kunnskapsoppsummering på 3R-området. Mattilsynets tilsynsfrekvens i forsøksdyrvirksomhetene er også for lav.

- Internasjonalt brukes hovedsakelig mus og andre gnagere som forsøksdyr, mens det er relativt sett mindre bruk av fisk. I Norge er situasjonen motsatt. Fisk er i antall den dominerende gruppen av forsøksdyr (90-95 pst.), og utgjør halvparten av alle forsøk som omsøkes. Spesielt er det behov for arts- og situasjonsspesifikke retningslinjer for å ivareta 3R i forsøk med ulike fiskearter, og her kan det ikke ventes særlig drahjelp fra utenlandske miljøer.
- Rådgivning, veiledning og promotering på 3R-området er i realiteten en kombinasjon av det arbeidet Forsøksdyrkomitéen og Norecopa gjør. Det er imidlertid ikke en klart definert rolle- og oppgavefordeling mellom dem.
- Norecopas faglige aktivitet styres av organisasjonens styre. Staten dekker det vesentligste av organisasjonens driftsutgifter uten noen reell styring av hvordan midlene anvendes og hvilke mål som skal nås.
- Det er ikke nedfelt klare retningslinjer for oppnevning og sammensetning av Forsøksdyrkomitéen.
- Staten kanaliserer midler til 3R-arbeidet via to ulike budsjetter. Forsøksdyrkomitéen og myndighetenes godkjenning og tilsynsarbeid finansieres over Mattilsynets driftsbudsjett, mens Veterinærinstituttet gjennom tildelingsbrev er pålagt ansvaret for å finansiere Norecopas sekretariat. Dette svekker muligheten for en helhetlig styring av 3R-arbeidet.

Forsøksdyrforvaltningen og vårt nasjonale arbeid med 3R kan etter arbeidsgruppens vurdering styrkes ved å adressere disse utfordringene. Hvilke tiltak som er relevante vil gjennomgå under, men rent overordnet mener gruppen det er viktig å bedre den statlige styringen og at det kommer klart frem hvor sentrale oppgaver som tilsyn, regelverksutvikling og rådgivning hører hjemme.

Hvilke tiltak er relevante?

For å møte utfordringene i dagens forsøksdyrforvaltning og i organiseringen og finansieringen av 3R-arbeidet, mener arbeidsgruppen at følgende tiltak er relevante:

- 1) Styrking av 3R-arbeidet innenfor gjeldende organisasjonsstruktur eller gjennom etablering av et nasjonalt 3R-senter. Arbeidsgruppen har drøftet følgende alternative løsninger:
 - a. Styrke 3R-arbeidet gjennom styringsdialogen med Mattilsynet og evt. gjennom økt overføring av midler til drift av Norecopa.
 - b. Gjøre som i Sverige og Danmark og etablere et 3R-senter som styres faglig av Forsøksdyrkomitéen, men der de ansatte formelt er ansatt i Mattilsynet.

- c. Som pkt. b, men finansieringsansvaret for Forsøksdyrkomitéen og 3R-senteret samt personalansvaret for 3R-senterets ansatte legges til Veterinærinstituttet.
 - d. Definere Norecopa som vårt nasjonale 3R-senter og øke den offentlige overføringen til denne organisasjonen.
- 2) Gjennomgang av mandat for og sammensetning av Forsøksdyrkomitéen.
 - 3) Endring av forskrift om bruk av dyr i slik at den blir bedre harmonisert med EU-direktivet.
 - 4) Styrke tilsynsarbeidet i Mattilsynet.
 - 5) Øke kunnskapen om 3R/alternativer til dyreforsøk.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Det er en rekke ulike utfordringer i myndighetenes dyrevelferdsarbeid. Det kan reises spørsmål ved om det, i en avveining mot andre viktige oppgaver på dyrevelferdsområdet, er riktig å gjøre en særskilt prioritering av å styrke innsatsen på 3R i dyreforsøk.

Dagens organisering av 3R-arbeidet oppfyller de rettslige kravene til som forsøksdyrdirektivet stiller til tilsyn, søknadsbehandling og nasjonal komité, men oppleves som underfinansiert og fragmentert av alle aktører. Det er også tydelig på innspillene at flere større brukere av forsøksdyr mener Norecopa har et for stort fokus på å erstatte dyreforsøk og ikke på forbedring av metoder og reduksjon av antall dyr. I tillegg påpekes det at Norecopa er rettet mer internasjonalt enn nasjonalt. Det er også problematisk for staten å ikke kunne styre midlene som brukes på 3R-arbeidet. Arbeidsgruppen anbefaler derfor ikke alternativ 1a, men mener vi bør opprette et 3R-senter. Dette vil også gjøre organiseringen av forsøksdyrarbeidet mer gjenkjennelig for de andre landene i EU/EØS.

Norecopa har gjort en stor innsats for å bidra til økt kunnskap om 3R, ikke minst gjennom utvikling og drift av den omfattende databasen som har en rekke brukere både nasjonalt og internasjonalt. Norecopa er imidlertid en privat organisasjon med eget mandat og eget styre der staten ikke har noen innflytelse på styrets sammensetning på tross av at organisasjonen i stor grad finansieres av det offentlige. Dette er problematisk i dag, og vil forsterkes om vi peker ut Norecopa som 3R-senter. Arbeidsgruppen anbefaler av denne grunn heller ikke alternativ 1d.

Det kan reises spørsmål ved om ansvaret for et 3R-senter mest naturlig hører hjemme i Mattilsynet eller i et kunnskapsstøtte-institutt som Veterinærinstituttet eller Havforskningsinstituttet. Rådgivning, veiledning og promotering på 3R-området vil ha klare likhetstrekk med den kunnskapsformidlingen Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet driver på andre fagområder. Dette kan tale for å legge

ansvaret til ett av instituttene. Ettersom 3R-arbeidet omfatter både landlevende og akvatiske dyr, fremstår Veterinærinstituttet i tilfelle som et mer naturlig valg enn Havforskningsinstituttet.

På den annen side ligger det klare myndighetsforpliktelser etter EØS-regelverket til grunn for 3R-arbeidet. Dette taler for at Forsøksdyrkomitéen fortsatt bør være tilknyttet Mattilsynet. Mattilsynets hovedkontor er i dag nasjonalt kontaktpunkt i EUs nettverk innenfor 3R-området, og dette er en funksjon det vil være naturlig å videreføre i et 3R-senter tilknyttet Mattilsynet. Mattilsynets ansvar for tilsyn og regelverk tilsier også at de har kunnskap om hvilke mangler som finnes ved dagens 3R-arbeid og hva brukerne har behov for av veiledning. En etablering av et 3R-senter som del av et faglig sekretariat underlagt Forsøksdyrkomitéen, slik det er gjort i Sverige og Danmark, legger til rette for god utnyttelse av kompetansen, både for å ivareta de myndighetsplikter som er pålagt Forsøksdyrkomitéen og det mer generelle arbeidet for å fremme 3R. Mattilsynets organisering, et hovedkontor som har en direktoratsfunksjon og et utøvende tilsyn i divisjonene, gir et tydelig skille mellom funksjoner som rådgiving og regelverksutvikling på den ene siden og tilsyn og søknadsbehandling på den andre siden. Forsøksdyrkomitéen skal gi råd til Mattilsynet, både generelt og i spesifikke saker, og bør derfor knyttes opp mot direktoratsdelen, altså hovedkontoret.

Arbeidsgruppen mener det er flere fordeler ved å legge et 3R-senter til Mattilsynet enn Veterinærinstituttet. Vår anbefaling blir derfor at alternativ 1b er det beste alternativet for fremtidig organisering av 3R-arbeidet.

Arbeidsoppgaver i et eventuelt 3R-senter vil gå lengre i rådgiving og kunnskapsformidling (promotering) enn det som ellers er vanlig i norsk forvaltning. Det kan stilles spørsmål ved om rent statlig finansiering av et 3R-senter er riktig, eller om en ved eventuell etablering av et 3R-senter burde tilstrebe en modell med sam- eller delfinansiering fra næringsaktører, slik det er gjort i Danmark. Arbeidsgruppen mener imidlertid at etablering av et 3R-senter vil innebære en relativt liten kostnad, og at det vil være vanskelig å identifisere hvem som eventuelt skal kunne pålegges å dekke kostnadene. En ny finansieringsordning vil også innebære administrasjonskostnader, slik at nytten målt opp mot kostnader i tilfelle fremstår som liten.

Arbeidsgruppen mener et sentralt anliggende i den fremtidige organiseringen av 3R-arbeidet er at det må etableres klare styringsmekanismer, klare målsettinger og klare ansvarsforhold. Dette taler bl.a. for å velge en løsning som ikke innebærer for mange aktører, og at finansieringen samles på ett kapittel i statsbudsjettet. Det kan også være fordeler ved å ha en organisering av arbeidet som i stor grad sammenfaller med organiseringen i Sverige og Danmark.

Forsøksdyrkomitéens oppgaver er i stor grad rettet mot dyrevelferdsenhetene i den enkelte forsøksdyrvirksomhet, mens et 3R-senters oppgaver i større grad vil være rettet mot forskere og andre eksterne interessenter. Det faglige grunnlaget for

oppgavene vil imidlertid i stor grad være sammenfallende. En gjennomgang av mandatet til Forsøksdyrkomitéen bør trekke opp klare grenser mellom hva Forsøksdyrkomitéen skal gjøre og ha ansvar for og hva 3R-senterets oppgaver skal være.

Det er gjennomgående fra alle aktører, inkludert Mattilsynet, at det i dag ikke er nok ressurser til å føre tilstrekkelig tilsyn og at saksbehandlingstidene er lange. På den ene siden fører dette til at Norge ikke oppfyller de kravene som vi er pålagt etter forsøksdyrdirektivet, og på den andre siden innebærer dette at veiledningen knyttet til hvordan søknadene skal skrives og når et dyr anses som et forsøksdyr ved utprøving av nye metoder og utstyr blir mangelfull. Dette kan bedres ved å harmonisere forskrift om bruk av dyr i forsøk med EU-direktivet og ved å overføre mer ressurser til tilsynet. Det siste kan enten gjøres ved å be Mattilsynet prioritere innenfor eksisterende ramme eller ved å gi friske midler.

Forsøksdyrkomitéen er ikke rigget for å kunne ha personalansvar for medarbeiderne i et faglig sekretariat/3R-senter. Det fremstår mest hensiktsmessig å velge en løsning tilsvarende det som er gjort i Sverige og Danmark, slik at medarbeiderne i Forsøksdyrkomitéens sekretariat er ansatt i Mattilsynet og tilknyttet en seksjon der.

Det mangler i dag klare retningslinjer for oppnevning og sammensetning av Forsøksdyrkomitéen. I og med at Forsøksdyrkomitéen etter forslaget får et eget sekretariat som også skal være nasjonalt 3R-senter, bør også komitéens mandat revideres.

Ved etablering av et 3R-senter tilknyttet Forsøksdyrkomitéen, er det etter arbeidsgruppens vurdering ikke grunnlag for å videreføre statlig finansiering av Norecopa. Også internasjonalt er de nasjonale konsensusplattformene tilsvarende Norecopa stort sett avvirket når det er etablert nasjonale 3R-sentere.

Norecopas database vurderes imidlertid som svært verdifull av flere av aktørene. Det er derfor ønskelig at drift og videreutvikling av databasen skjer i 3R-senteret når Norecopa ikke lenger blir tilført statlige midler til drift. En overdragelse av databasen til 3R-senteret vil i tilfelle være opp til Norecopas styre å beslutte.

Det vil alltid være behov for økt kunnskap. I Dyrevelferdsmeldingen var Regjeringen klare på at forskningsfinansiering skjer gjennom de etablerte kanalene for dette, nemlig Forskningsrådet og FHF. I budsjettforhandlingene i år, ble det lagt inn midler over Veterinærinstituttets budsjett, nettopp for å styrke arbeidet med alternativer til bruk av dyr i forsøk. Det er ikke gitt at Veterinærinstituttet skal være et nav for et slikt arbeid i årene fremover, men i en overgangsperiode kan instituttet med fordel organisere et arbeid som gir en status for hva som gjøres på 3R i Norge i dag, og hvor det er kunnskapshull.

Arbeidsgruppens anbefaling

Arbeidsgruppen foreslår følgende tiltak:

- 1) Det etableres et nasjonalt 3R-senter ved Mattilsynets hovedkontor etter tilsvarende modell som i Sverige og Danmark, og tilsyn med forsøksdyrvirksomheter styrkes.**

Mattilsynet har i dag det faglige sekretariatet for Forsøksdyrkomitéen. Denne sekretariatsfunksjonen foreslås flyttet fra tilsynsdivisjonen til hovedkontoret og inngå i 3R-senterfunksjonen. 3R-senteret vil etter forslaget bli styrt faglig av Forsøksdyrkomitéen innenfor de oppgavene som er satt for senteret.

Forsøksdyrkomitéen bør forbli faglig uavhengig, mens den og dens sekretariat blir administrativt tilknyttet Mattilsynet. Sekretariatets medarbeidere bør formelt være ansatt i Mattilsynet og tilknyttet en seksjon ved Mattilsynets hovedkontor.

Opprettelsen av et 3R senter er med andre ord ingen ny organisasjon, men en utvidelse av oppgaveporteføljen til Mattilsynet som medfølges av friske midler. 3R-senteret bør bemannes med personer med relevant kompetanse om 3R for aktuelle arter som benyttes som forsøksdyr i Norge. Størrelsen på senteret bør vurderes nærmere når en har mer erfaring med ressursbehovet, men arbeidsgruppen antar at om lag tre heltidsstillinger vil være et godt utgangspunkt. Dette vil også muliggjøre eventuell overføring av ansvaret for Norecopas database til 3R-senteret.

Oppgavene til 3R-senteret vil være:

- Sekretariat for Forsøksdyrkomitéen
- Samle inn, bearbeide og spre informasjon om 3R (omfanget vil avhenge av om Norecopas database overføres til senteret)
- Støtte forsøksdyrtilsynet i Mattilsynet gjennom innsamling av kunnskap som er viktig for tilsynets arbeid
- Gi råd og anbefalinger om 3R til forskere, andre organisasjoner og virksomheter
- Organisere og delta i nettverk innenfor 3R-området (videreføring av dagens nasjonale kontaktpunkt i EU)
- Bidra til regelverksutvikling

- 2) Mandat for, og sammensetning av, Forsøksdyrkomitéen gjennomgås.**

Departementene bør etablere klare kriterier for sammensetning av Forsøksdyrkomitéen. Dette vil kunne sikre egnet sammensetning og ivareta forutsigbarhet og transparens.

I og med at Forsøksdyrkomitéen etter forslaget får et eget sekretariat som del av et nasjonalt 3R-senter, bør mandatet revideres. Faglig ansvar for 3R-senteret vil innebære en bredere målgruppe for rådgivning og veiledning samt mer ekstern promotering av 3R enn dagens mandat legger opp til. Det bør nedfelles klare målsettinger for dette arbeidet. Mandatet bør også klargjøre

rutiner for samhandling med, og rapportering fra, Forsøksdyrkomitéen til Mattilsynet.

3) Forskrift om bruk av dyr i forsøk gjennomgås med sikte på bedre harmonisering med EU-direktivet.

Forskriftsendringer vil legge til rette for å frigjøre ressurser til styrking og målretting av Mattilsynets ressursbruk til kjerneoppgavene i forsøksdyrforvaltningen (søknadsbehandling og tilsyn). Gjennomgangen vil videre føre til at den internasjonale rapporteringen av vår bruk av forsøksdyr blir mer korrekt fordi aktiviteter som etter EØS-regelverket ikke skal defineres som forsøk (for eksempel identitetsmerking av fisk), ikke lenger vil bli innrapportert som forsøk.

4) Kunnskapsoppsummering om alternativer til dyreforsøk og 3R i Norge

Innspillene til meldingen trakk fram at det er behov for mer kunnskap for å kunne redusere antall dyr brukt i forsøk og bedre metodene som benyttes. Spesielt ble det trukket frem at Norge har et særskilt ansvar når det gjelder bruk av oppdrettsfisk i forsøk og bør ta en ledende rolle i arbeidet for å redusere, forbedre og erstatte forsøk med fisk.

Flere aktører har pekt på kunnskapsbehov og behov for særskilte forskningsmidler til 3R-arbeidet/alternativer til dyreforsøk også i innspillene til denne utredningen. Arbeidsgruppen anser imidlertid at dette ligger utenfor mandatet til utredningen. Det følger også av Dyrevelferdsmeldingen at forskning på 3R skal finansieres gjennom Forskningsrådet og FHF for å sikre kvalitet og relevans på prosjektene. Som følge av budsjettforliket for 2026-budsjettet, foreslås det likevel at 3 mill. kroner av den økte bevilgningen, benyttes til å lage en kunnskapsoppsummering om alternativer til dyreforsøk/3R for å sørge for at det foreligger et helhetlig og omforent grunnlag av kunnskapen knyttet til norske forhold og behov. Arbeidsgruppen mener det er hensiktsmessig at Veterinærinstituttet gis i oppdrag å involvere relevante aktører og koordinere et slikt arbeid.

Finansiering

I sluttfasen av arbeidet med denne rapporten ble det kjent at det i statsbudsjettet for 2026 er besluttet å gjøre en styrking av arbeidet med alternativer til dyreforsøk med 6 mill. kroner. Midlene er bevilget til Veterinærinstituttet. Medregnet de midlene (i overkant av 2 millioner kroner) som i dag benyttes til drift av Norecopas sekretariat over Veterinærinstituttets budsjett, gir dette en total ramme for arbeidet med 3R/alternativer til dyreforsøk på drøyt 8 mill. kroner. Forslaget innebærer at det ikke lenger vil ytes statlig støtte til medlemsorganisasjonen Norecopa fra og med 2027.

Arbeidsgruppen vil for 2026 foreslå at 3 mill. kroner av de 6 som ble lagt til i budsjettforliket flyttes fra Veterinærinstituttet til Mattilsynet i RNB (evt. tidligere i en egen prop.) og benyttes til etablering av 3R-senteret. De resterende 3 mill. kroner av disse 6 foreslås benyttet av Veterinærinstituttet til å lage en kunnskapsoppsummering

om alternativer til bruk av dyr i forsøk i Norge, se forslag nr. 4. 2026 kan dermed også benyttes til kompetanseoverføring fra Norecopa til Mattilsynets 3R-senter.

For 2027 foreslås det å flytte de resterende 3 mill. kr fra budsjettforliket, samt midlene som ligger på Veterinærinstituttets budsjett og benyttes til Norecopa, til Mattilsynet for bruk av videre drift av 3R-senteret og en styrking av tilsynet. Rammen på drøyt 8 millioner kroner vil dermed være overført i sin helhet fra Veterinærinstituttet til Mattilsynet fra og med 2027. Arbeidsgruppen mener dette vil gi Mattilsynet rom til å både styrke tilsynet, være et fungerende sekretariat for Forsøksdyrkomitéen og utføre de oppgavene som er lagt til 3R-senteret på en god måte.

Tabell. Oversikt over bruken av budsjettmidler i 2026 og 2027 og videre

	2026	Fra og med 2027
VI/Norecopa	2 mill+ (1 stilling + 0,5 mill drift)	0
VI/kunnskapsoppsummering	3 mill (midler fra budsjettforlik)	0
Mattilsynet (3R-senter/økt tilsyn)	3 mill (midler fra budsjettforlik)	8 mill+
Mattilsynet (videreføring av dagens oppgaver)	5,1 årsverk + 600 000 i drift	5,1 årsverk + 600 000 i drift

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene?

Etablering av et 3R-senter vil kunne gi en styrking av rådgivning, veiledning og promotering av 3R-arbeidet. Å samle ressursene på ett sted vil gi en bedre koordinering av arbeidet med 3R. Det vil bl.a. kunne gi økte ressurser til å ta fatt i utfordringen med mangel på arts- og situasjonsspesifikke retningslinjer for å ivareta 3R i forsøk med ulike fiskearter. Gode forsøksmetoder vil i sin tur kunne bidra til bedre dyrevelferd for fisk i havbruk.

Gjennomgang av mandat og sammensetning av Forsøksdyrkomitéen kan bidra til forutsigbarhet og transparens omkring oppnevningprosessen og medlemmenes habilitet. Det vil også kunne gi definerte målsettinger for 3R-arbeidet og tydeligere styring av arbeidet.

En nærmere harmonisering av forskrift om forsøk med dyr med EU-direktivet vil kunne frigjøre ressurser til Mattilsynets saksbehandling og tilsynsvirksomhet, innebære bedre etterlevelse av EØS-forpliktelsene og gi riktigere statistikk over bruk av dyr i forsøk i Norge som er sammenlignbar med de andre EU/EØS-landene. Samtidig vil en slik harmonisering innebære at enkelte aktiviteter ikke lenger vil bli definert som forsøk (for eksempel identitetsmerking av fisk). Dersom myndighetene fortsatt ønsker særskilt regulering av disse aktivitetene, må det vurderes gjennomføring i annet regelverk.

En styrking av tilsynet vil kunne bidra til at Norge oppfyller sine forpliktelser knyttet til tilsynsfrekvens av forsøksdyrvirksomhetene. På lengre sikt vil det kunne bidra til forbedring av metodene som benyttes i forsøk og slik bidra inn i 3R-arbeidet.

Opphør av statlig støtte til Norecopa vil føre til at grunnlaget for videre drift av denne organisasjonen blir usikkert. De mest sentrale oppgavene forventes imidlertid videreført og styrket gjennom etablering av et 3R-senter. Dersom Norecopas database overdras til staten, vil denne kunne driftes og videreutvikles som i dag.

En kunnskapsoppdatering med fokus på norske forhold vil gi Forskningsrådet og FHF et godt utgangspunkt for hva det bør satses på av forskning på feltet framover. Ved å involvere et bredt sammensatt utvalg forskere og fagfolk i utredningen vil det gi et helhetlig og omforent kunnskapsgrunnlag som de enkelte faglige institusjonene kan basere seg på i videre arbeid med 3R.

Hva er forutsetningene for vellykket gjennomføring?

Arbeidsgruppen vurderer at den viktigste forutsetningen for vellykket gjennomføring vil være at det lykkes å bemanne 3R-senteret med personell med høy kompetanse på 3R på flest mulig av de arter som brukes som forsøksdyr i Norge, og spesielt på aktuelle fiskearter.

Det vil også være ønskelig, men ikke nødvendig at det lykkes å få til en overføring av Norecopas database til 3R-senteret, slik at denne kan vedlikeholdes og oppdateres også i tiden fremover.

Konklusjon

Arbeidsgruppen mener at de foreslåtte tiltakene vil bidra til å møte utfordringene i dagens forsøksdyrforvaltning og i organiseringen og finansieringen av 3R-arbeidet. Tiltakene vil bedre den statlige styringen og gjøre det tydelig hvor sentrale oppgaver som tilsyn, regelverksutvikling og rådgivning hører hjemme.